

DANUTA BORAWSKA

W SPRAWIE DYSKUSJI NAD KRYZYSEM PAŃSTWA POLSKIEGO W XI W.*

Pragnę sprostować niektóre sądy przypisane mi przez J. Dowiata.

J. Dowiat poinformował opinię naukową, że podjęłam „próbę rehabilitacji przekazu *Kroniki Wielkopolskiej* o Bolesławie Zapomnianym” (s. 757). Każdy, kto styka się z mediewistycznym warsztatem źródłowym, zdaje sobie sprawę, że wspomniany przekaz z XIV w. jest dosyć skompromitowany, jako podstawa do ustalania faktów z wieku XI. W *Historii Polski* mówi się w związku z tym o „późnej i bałamutnej wiadomości *Kroniki Wielkopolskiej*”¹. Przypisanie autorowi podobnej metody ustalania faktów jest równoznaczne z jej deprecjacją. Analizie wspomnianego przekazu poświęciłam sporo miejsca. Konkluzja brzmiała następująco: „Z tych względów, mimo że odnosimy się pozytywnie do faktu istnienia innego poza Kazimierzem syna Mieszka, nie widzimy podstaw, by anegdotę kronikarza wielkopolskiego uważać za historyczną i nawiązywać do niej elementy oryginalnej tradycji z XI i XII w. Podanie to nie może w żadnym wypadku służyć do ustalenia faktów z XI w.”². Podobnie w innym miejscu pracy: „Dyskusja na temat Bolesława Zapomnianego umilkła już dosyć dawno. Trzeba sobie powiedzieć, że nie wyczerpała ona tej problematyki, którą rodzi materiał źródłowy i okoliczności historyczne. Gdyby sprawa innego Piastowicza ograniczała się do przekazu *Kroniki Wielkopolskiej*, zakończenie całej dyskusji można by jeszcze uznać za usprawiedliwione. Tymczasem wchodzi tu w grę wiele okoliczności historycznych i faktów źródłowych, których ani nie można przemilczeć, ani uchylić się od ich interpretacji”³.

Do przesłanek uprawdopodobniających istnienie brata Kazimierza i jego rządu w Polsce zaliczyłam przede wszystkim oddanie syna Rychezy do klasztoru, a także inne argumenty źródłowe. Recenzenta te uwagi mogły nie przekonać i trudno byłoby o to do niego zgłaszać pretensje. Nie wolno mu było jednak insynuować mi tez, od których się odciął.

J. Dowiat uogólnił założenia mojej metody interpretacji tekstu Galla do „programowej nieufności”. „Autorka sądzi, że Anonim dobierał i przetwarzał fakty dość dowolnie, wskutek czego jako główne źródła wiadomości o badanym okresie naszych dziejów uznać należy przekazy roczników saskich, *Kroniki z Brunvilare*, *Kroniki Kosmasa* i *Povesti vremennych let*” (s. 754). Powyższa opinia jest oczywiście uogólnieniem Recenzenta — nie zaś moim. Analizując tekst Galla podtrzymałam te wątpliwości, które w stosunku do wielu jego przekazów (takich, jak okoliczności powrotu Chrobrego z Kijowa, najazdy *reges et duces* po śmierci Mieszka II, a także wygnania Kazimierza na Węgry) podniosła wcześniej krytyka, m. in. St. Kętrzyński czy T. Grudziński.

* J. Dowiat, *Dyskusja nad kryzysem państwa piastowskiego w pierwszej połowie XI wieku*. „Kwart. Hist.” 1964, z. 3.

¹ *Historia Polski*, wyd. IH PAN, t. I., cz. I. Warszawa 1957, s. 203.

² D. Borawska, *Kryzys monarchii wczesnopiastowskiej w latach trzydziestych XI w. Studia*. Warszawa 1964, PWN, s. 113.

³ Op. cit., s. 101.

Postulat określenia tendencji źródła i zakresu dokonanych przezeń selekcji faktów jest zasadą krytyki erudycyjnej stosowaną powszechnie⁴. Łączy się on z panującym przekonaniem o pełnieniu przez pomniki dziejopisarstwa funkcji aktualnej literatury politycznej⁵. Wychodząc z tych założeń i dostrzegając fakt legitymowania przez Galla stanowiska politycznego Piastów (m. in. jako zwycięzców i zdobywców) starałam się pokazać, jak dążność kronikarza do przedstawienia gestów przodków Krzywoustego wiązała się z tendencją do odsunięcia od nich podejrzeń o klęski i straty terytorialne⁶. Upatrując tendencję Kroniki Galla przede wszystkim w selekcji tych faktów doby kryzysu, które kompromitowały dynastię, rekonstrukcję wydarzeń lat trzydziestych opierałam w takim stopniu o przekazy Galla, jak i o inne źródła obce.

⁴ Por. np. B. Kürbis, *Dziejopisarstwo Wielkopolskie XIII i XIV wieku*. Warszawa 1959, s. 233, 238 nn.

⁵ B. Kürbis, *Problem kultury historycznej w Polsce średniowiecznej* [w:] *Pamiętnik VIII Powsz. Zjazdu Historyków Polskich w Krakowie 14—17 IX 1958 r. Referaty t. I/II*. Warszawa 1958, s. 65—77.

⁶ *Kryzys monarchii*, s. 13—15, 192.